

„НАД СЕБЕ СИ СЕ СКЛАНЯМ“
Разговор с Йежи Сташевич

Д. И.: Бихте ли се представили пред нашите читатели? Вие сте поет, прозаик, драматург, литературен критик, редактор и организатор на културни събития. Коя е преобладаващата Ви дейност или те се допълват взаимно?

Й. С.: Йежи Сташевич, роден през 1968 г. в Мехов (Малополша). До 24-годишна възраст свързан с тази земя. От 1992 г. жител на Ниса (Силезия с център Ополе). Допреди няколко години поезията беше преобладаващата ми литературна дейност. На нея посвещавах почти цялото си внимание. Драматургията беше съпътстващо творческо занимание. После дойдоха прозата, есеистиката и критиката. Днес тези сфери взаимно се допълват. Макар че понякога очаквам стиха.

Д. И.: Можем да определим поезията Ви като поезия на мястото, на природните пейзажи, а може би на историята, индивидуалната съдба, мисията на човека, ролята на миналото в живота на личността. А селото като топос? Съгласен ли сте с такава гледна точка? Имате ли други предпочитани теми?

Й. С.: Поезията ми е потопена дълбоко в историята и черпи от нея с пълни шепи. Но е вкоренена и в земята, на която живее и се труди полският селянин, която от векове обработва в кръговрата на всекидневието и чийто ритъм е отмерван от годишните времена. А часовникът е църковната камбана. Нещастieto на Полша е загубата на независимостта. Селото и шляхтишките дворове поддържат националните традиции чрез езика, религията, обучението на селските деца. По време на въстанията първи се вдигат на борба селяните. Селото – това е хлябът, през пролетта – цъфналите градини, а през есента – отрупаните с плод овощки. Но селото е и самотата на старите хора, изсъхнали като дърветата. Поетът трябва да разкрие тайната на мястото, където се е родил и където му е било отредено да живее. Опитвам се да посочвам следите, по които трябва да поеме читателят. Имам отношение към религиозния култ, към определени части от Библията, към апокрифите и агиографската литература. Използвам мотиви от литургичната обредност, възникнала извън църквата под покровителството на религиозни братства

и занаятчийски сдружения, мотиви от изображенията на Витлеемските ясли и коледните сцени, излагани в училищата и читалищата.

Д. И.: Вие сте носител на множество награди за литературно творчество. Бихте ли изброили някои от тях и смятате ли, че наградите са подходящ начин за стимулиране на авторите?

Й. С.: Най-важната награда, с която бях отличен, е наградата на името на Густав Херлинг-Груджински за драма и поезия от тома *За какво му е на някого кръст (Po co komu krzyż)*. Имам и медал „Сребърно перо“ от издателска агенция „ГАД“, както и почетен знак „Заслужил деятел на полската култура“. Работейки на литературния фронт, никога не съм мислил за награди. Но е приятно да бъдеш оценен.

Д. И.: Участвате периодично в множество фестивали в Полша и чужбина. Какво Ви дава опитът в тези международни мероприятия?

Й. С.: Само преди няколко дни се върнах от международния фестивал „Поети без граници“ в Поланица Здруй. Такива срещи са полезни заради новите познанства и контакти. Често пъти те са последвани от преводи. Имах честта да се запозная в Поланица с поета Хасанал Абдулах от Бангладеш, който четеше творби на бенгалски. Слушателите бяха убедени, че това е унгарски. Бенгалската поезия е „жената“. Поетите обичат жените.

Д. И.: Кое е най-стойностното литературно събитие, в което сте взели участие през живота си?

Й. С.: Промоцията на книгата *Камък върху камък* на Виеслав Мишливски в замъка в Сандомеж. Тази проза ми показва какво значи истинска литература.

Д. И.: Вие сам сте организатор на литературни срещи заедно с Вашата съпруга Виолета. Бихте ли ни казали нещо повече за тази ваша дейност?

Й. С.: „Сташевичувка“ беше замислена като културно място, място за срещи на писатели, художници, скулптори. Така си я представяхме с жена ми. В началото срещите имаха повече приятелски, лабораторен характер. Но в един момент организираната от градската управа възстановка на шурма на Наполеоновите войски към Ниса – тогава под пруска власт, вдъхнови Виола да създаде периодични литературни срещи „На фона на битката“. Имахме отправна точка. Периодът беше великолепен: ваканция, последната седмица на юли. С цялата група отиваме до Укрепление II, разположено на около 50 м от „Сташевичув-

ка“. Сцената трае приблизително час – час и половина. Колоритни армии в исторически костюми прииждат от почти цяла Европа. Оръдия и коне, привикнали да нападнат сред грохота на изстрелите и гъстия дим. Не се плашат от вика на немските команди. Стенания на ранените, атака на стегнатия отряд на стрелците, бълващи огън от карабините срещу настъпващите конници. Пламнали постройки. Маркетанки¹, тичащи с превързочни материали и глътка силен алкохол за облекчаване на болката. Често красотата и дълбокото деколте изправяха на крака умиращия. След битката посещаваме военния лагер. Виждаме как изглеждат палатките. „Леговището“ върху ечемичната слама. Приготвянето на храната в тенджери върху триножник, поставен над огнището. Снимаме се със стария ветеран и придворната дама. Връщаме се. В беседката – огън в камината и цвърчащи наденички. Постоянна точка от програмата на срещите ни е лекцията на почетен гост. Досега творчеството си представиха Збигнев Кресовати, Дариуш Павлицки, Яцек Луберт Кшисица, Збигнев Неджевецки Равич, Франтишек Вшетичка, Едмунд Божемски, Даниела Длугош-Пенца. Има въпроси, дискусия до среднощ, четене на стихове. Но също и възкресяване на спомена за всички, които са си отишли завинаги от този свят... Мисля, че такива срещи в свободна атмосфера пораждат по-ценни усещания, отколкото сухите факти от книгите.

Д. И.: Много литературни критици са писали за творчеството Ви. Един от тях е чешкият професор Франтишек Вшетичка. Бихте ли казали нещо повече за сътрудничеството си с него?

Й. С.: Франтишек е ходеща енциклопедия на европейските писатели и титан на труда. Написал и издал е почти 40 книги: теория на литературата, белетристика, поезия, преводи. Изключително мобилен е, а рождената му година е 1932-ра. Можем да го срещнем на много и различни места из Европа със съпругата му Вера, винаги усмихнат и сърдечен към хората. Истински учен: скромен и вслушан в другия. Невероятно добросъвестен и съумяващ да улови ядрото на посланието при лириците. Винаги е с химикалка и лист хартия в ръка. На фестивалите се скрива на последния ред, рядко чете свое стихотворение. Извикан на микрофона, разказва анекдот или представя превода на стихотворение на някого от участниците. Пита кой е авторът. Отговорите невинаги са верни. С професора сме прекарвали много часове в разговори, а темите ни никога не са се изчерпвали. Аз очаквам разговора си с него като жива вода.

¹ Жени, придружаващи войската и извършващи амбулантна търговия, а понякога и други услуги – санитарни и сексуални.

Д. И.: Участвали сте и в събития на Литературния салон „В двора на розите“ на полската писателка Моника Мачейчик. Разкажете ни нещо повече за тези срещи и впечатлението си от тях.

Й. С.: С голямо удоволствие участвам в литературните срещи, организирани от Моника на ул. „Каменна“ 7. Салонът носи неповторимия климат на полския двор с неговия специфичен дух. На масите винаги има хляб и традиционни гозби. Публиката е от почитатели, закопнели за литература и за близък контакт с твореца. Домакинята отбелязва началото на срещата с малко звънче. Представя писателя и неговите постижения. След това дава думата на героя на вечерта. В такова обкръжение прозата, поезията, есето имат друго звучене, достигат до възприемателя с цялата пълнота на авторовата мисъл. Аз имах удоволствието миналата година да представя своята стихосбирка *Завърнах се*. Тази среща се запечата в паметта ми завинаги... Бях удостоен от домакинята с наградата на Салона – „С името на розата“. Това е чест за мен.

Д. И.: Как бихте определили цялостната картина на съвременната полска литература? Кои са основните литературни сдружения, кръгове?

Й. С.: В Полша съществуват две организации: Дружеството на полските писатели и Съюзът на полските писатели. Аз съм член на втората. И двете имат местни филиали. Към тях се прибавят десетки неформални любителски групи на литературното творчество. Те издават поетични алманаси, по-рядко проза на местни автори. Това е като че ли първото стъпало за излизане от чекмеджето. Малка групичка от 25 – 30 души в Полша се издържа с писане. Останалите разчитат на професиите си. Дори най-известните. На практика литературата няма държавен меценат.

Д. И.: Какво е според вас мястото на съвременната полска литература в контекста на световната литература и как приемате присъждането на Нобеловата награда на колежката Ви Олга Токарчук?

Й. С.: Мисля, че е важно и значимо – мога да спомена поне няколко поети: Милош, Шимборска, Херберт, Загайевски; драматурга Мрожек; прозаистите Мишливски, Токарчук. Олга е носителка на Нобелова награда за миналата година. Превеждана е на повечето езици по света. Тя показва действителността в широка перспектива, сякаш от птичи поглед. Смятам, че Комитетът по награждаването е взел правилно решение, аргументирайки се по следния начин: „за наративното въображение, което с енциклопедична страст разкрива прекриването на границите като форма на живот“. Романите *Дом дневен, дом нощен, Карай плуга си през костите на мъртвите, Бегуни* са шедьоври. Често се връщам към тях. От техните страници се уча отново, уча се да виждам с други очи.

Д. И.: Какво бихте посъветвали дебютиращите полски автори?

Й. С.: Бих им препоръчал преди всичко смирение и излизане пред публика със зрели текстове, напълно завършени, дълбоко премислени. Авторът трябва да носи отговорност за думите. Напоследък върлува графомания, особено в поезията. Никой не се старее да овладее този процес.

Д. И.: Има ли държава, в която не сте участвали все още в литературно събитие, но много бихте искали да участвате? Какви са бъдещите Ви литературни планове?

Й. С.: Участвам в множество международни литературни фестивали. Но това не е мой приоритет. Писателят трябва да се концентрира върху творческата си работа, която поглъща много време. Да добавим и проучването на изворовия материал, нуждата от отдых с подбрана поезия и белетристика, от срещи с автори, от премиери на приятели. И семейството. Подготвил съм солиден сборник с избрани рецензии и есета. Трябва да излезе от печат в края на следващата година.

Въпросите зададе **Димана Иванова**
Превод от и на полски: **Димитрина Хамзе**